

'דבריהם הם זיכרונם'

תורת חכמי ישראל ביום פטירתם

נתנאל אוירבך

ל' חשוון

הרב אליעזר יהודה ולדינברג

האחריות הציבורית

בתאריך ל' בחשוון חל יום פטירתו של הרב אליעזר יהודה ולדינברג, שנפטר בתאריך זה בשנת תשס"ז (2006). הרב נולד וגדל בירושלים, למד בישיבותיה והתמנה לשמש כדיין בבית-הדין הרבני בעיר. מלבד זאת שימש כרבו הבלתי-רשמי של בית-החולים 'שערי-צדק' ששכן בסמיכות למקום מגוריו. ידוע הרב בסדרת ספריו שאלות ותשובות 'ציץ אליעזר', המכילים אלפי תשובות במגוון רחב של נושאים הלכתיים, החל ממצוות התלויות בארץ, ענייני נישואין וגירושין, הלכות מדינה, ענייני הלכה ורפואה, הלכה וטכנולוגיה ועוד מגוון נושאים. בתשובותיו ניכר ההיקף הרחב שלו בכל חלקי התורה, וכאשר הוא נדרש לעיסוק בשאלות בעלות ממשק בין ההלכה לרפואה וטכנולוגיה, הוא מברר היטב את המציאות שלפניו לשם פסיקת ההלכה. בראשית ימי המדינה הוציא הרב לאור את ספרו 'הלכות מדינה' העוסק במעמד ההלכתי וגדרי הסמכות של מדינת ישראל, חוקיה, כוחותיה ושופטיה, ובדרכי הנהגתם על-פי ההלכה. עצם כתיבת הספר, כמו גם חלק מהכרעותיו ומשנתו ההלכתית, נבעו מתוך תפיסת התקופה כ'אתחלתא דגאולה' וראייתה של מדינת ישראל כמלכות ישראל בממדים מסוימים.

כאמור, תחומי העיסוק של הרב היו בכל חלקי התורה ונבקש להתמקד בגישתו לאחריות הציבורית. השאלה שהעסיקה את הרב ולדינברג הייתה, האם יש צורך להעמיס על תעודת הכשרות גם מרכיבים נוספים הנמצאים ב'סיבבת הפעולה' של כשרות המזון, או להסתפק רק בפיקוח על כשרות המזון בלבד? מדובר היה על בית-מלון שבעליו מעוניין לקבל תעודת כשרות, והתחייב להקפיד שלא לבשל בשר בחלב, אך הודיע שלא יימנע מלהגיש מאכלי חלב מיד לאחר מאכלי בשר לסועדים שיבקשו זאת.¹

נשים לב למורכבות השאלה - אם לא תינתן תעודת כשרות אזי אנשים יאכלו איסורי תורה, אך אם תינתן התעודה במסגרת דרישת בעל המלון לתת מאכלי חלב קרים, כמו גלידה, אחרי סעודה בשרית נציל אנשים רבים מאיסורי תורה למרות שיעברו על איסור קל של אכילת מאכלי חלב קרים אחרי סעודה בשרית.

הרב ולדינברג סבר שאין לתת למלון תעודת כשרות: "שבשום פנים אין לרבנות לתת הכשר ולהעמיד משגיח בבית מלון כזה". עתה עליו להתמודד עם הטענה שאם לא תינתן תעודת הכשרות, אנשים

¹ שו"ת ציץ אליעזר (חלק יא סימן נה).

'דבריהם הם זיכרונם'

תורת חכמי ישראל ביום פטירתם נתנאל אוירבך

ב"ה

יעברו על איסורי תורה, האם לא שווה לנו לוותר ולו במעט על איסור קל כדי להציל אנשים רבים מאיסור חמור?

כאן שוקל הרב ולדינברג את השיקול הציבורי ומסתמך על הרב יצחק ערמאה בספרו 'עקידת יצחק',² שם הוא מתאר ניסיון של הקהילה היהודית בספרד למסד בתי-זנות כדי להציל את הרווקים מלעבור על איסור אשת-איש וגויות. הרב ערמאה מגנה זאת בחריפות, בטענה שיש להבחין בין אחריות ציבורית המוטלת על מנהיגי הציבור לאחריות הפרטית המוטלת על כל יהודי. לדבריו, מיסוד הזנות באופן ציבורי אסור בתכלית גם אם המניע לכך הוא צמצום חטאי הציבור: "טוב ומוטב שיכרתו או ישרפו או יסקלו החטאים ההם בנפשותם משתיעקר אות אחת מהתורה בהסכמת הרבים".

על עקרון האחריות הציבורית המחייב לשמור על כל דקדוקי ההלכה גם במחיר של חשש להכשלת אנשים באיסורי תורה, חזר הרב בתשובה נוספת³ בה הועלתה הצעה למתן הכשר למפעל המעסיק פועלים יהודים בשבת באופן שהמפעל יתנהל על-ידם באיסורי שבת 'קלים', כמו אמירה לגוי. לדבריו, אין לתת הכשר למפעל כזה גם שהאלטרנטיבה היא שהפועלים יחללו שבת באיסורי תורה, והטעם הוא משום שיש בכך מיסוד עבירה קלה באופן ציבורי.

על גישה זו חלק הרב עובדיה יוסף⁴ וטען שישנה עדיפות ואף אחריות ציבורית למעט ככל שניתן באיסורים. לדבריו, אמנם מן הראוי היה למנוע ולא לתת יד לכל עבירה שהיא, אך בזמנינו עלינו לנסות ולמעט כלל שניתן באיסורים:

אילו יכולנו להעמיד דגל הדת על תלה בוודאי שהיה עלינו למחות בתוקף ולייסר את החטאים בנפשותם המכשילים את הרבים, אבל בזמנינו ובדור יתום זה אשר בעוונותינו הרבים אין מי שיכול ויודע להוכיח ומכל שכן למחות... אם נסיר את ההכשר וההשגחה יכניסו בעלי המלון נבלות וטריפות ובשר בחלב ממש, ונמצאת מכשיל את התמימים שעולים לארץ ישראל, ואין להם מקום אחר להתארח שם במשך זמן שהותם בארץ ישראל, ונמצא חומרא זו באה לידי קולא.

כנגדו טען הרב ולדינברג, דווקא האחריות ציבורית מחייבת לעשות הכל לשמירת ההלכה כתיקונה, ואין לאחראים היתר לפגוע בשלמות ההלכה בשם צמצום חטאי המזלזלים בה.

² עקידת יצחק (וירא, שער כ עמוד קסב).

³ שו"ת ציץ אליעזר (ח"ז סימן כב).

⁴ שו"ת יביע אומר (ח"ד יו"ד סימן ז); שו"ת ציץ אליעזר (חלק יב, תוספת לחלק יא סימן נה).